

SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Petra Tkalac

**OSJET OKUSA KAO NEVIZUALNI POTICAJ ZA LIKOVNO
IZRAŽAVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Slavonski Brod, 2018.

SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZANANOSTI

**OSJET OKUSA KAO NEVIZUALNI POTICAJ ZA LIKOVNO
IZRAŽAVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Likovna kultura u integriranom kurikulu

Mentor: izv. prof. dr. art. Goran Kujundžić

Student: Petra Tkalac

Matični broj: 412

Slavonski Brod, rujan, 2018.

SAŽETAK

Cilj istraživanja je bio uvidjeti jesu li djeca sposobna likovno se izraziti na osnovu nevizualnog poticaja okusa, te hoće li se djeca nakon što probaju okuse lakše likovno izražavati u odnosu na likovno izražavanje prije probanja okusa. U istraživanju je također promatrano koriste li djeca slične boje za iste okuse, te da li se izražavaju apstraktno bojom ili se oslanjaju na hranu koja je karakteristična za osnovne okuse. Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću „Zvončić“ Ozalj, u predškolskoj odgojnoj skupini. Za potrebe ovog istraživanja, djeca su u dva termina s razmakom od desetak dana flomasterima crtala kako oni doživljavaju slatko, slano, gorko i kiselo. Prvog puta je bilo 28-mero djece i tada su crtali bez da su prethodno probali okuse. Drugi puta je sudjelovalo 14-tero djece i tada su nakon uvodnog razgovora probali okuse u obliku tekućine, a zatim crtali. Dječji radovi su prikupljeni i analizirani. Analizom je zaključeno da su djeca koristila slične boje za iste okuse. Djeca su se izražavala pomoću karakterisitčne hrane za pojedine okuse. Djeca su se lakše izražavala nakon što su probali okuse.

Ključne riječi: nevizualni likovni poticaj, osjet okusa, predškolska dob

SUMMARY

The purpose of this research was to see if it will be easier for children to express themselves artistically after trying certain tastes compared to drawing before trying them. During research attention was also payed onto seeing if children will use the same colors for the same tastes and if they will express themselves abstractly or they will rely on food characteristic for certain tastes. The research was conducted in the kindergarten “Zvončić” in Ozalj with the preschool group. For the purpose of this research, in two sessions with a ten day gap, children were using coloring pens to express sweet, salty, bitter and sour taste. At the first session there was 28 children and they were drawing without previously tasting anything. At the second session there was 14 children and they tried various tastes in the liquid form. Their drawings were collected and analyzed . Analysis revealed that children used similar colors for the same tastes. They also

focused on drawing characteristic food and much less expressing themselves abstractly. It was easier for children to express themselves after tasting.

Key words: non-visual art stimulant, sense of taste, preschool age

SADRŽAJ:

UVOD.....	9
1. LIKOVNI JEZIK DJECE.....	10
1. 1. Poticanje likovnog stvaralaštva.....	10
2. NEVIZUALNI LIKOVNI POTICAJ.....	11
3. OSJET OKUSA.....	12
3. 1. Osjet okusa- kemijski osjet.....	12
4. CRTAČKA TEHNIKA – FLOMASTER	13
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA.....	14
5.1. Cilj istraživanja.....	14
5.2. Hipoteze istraživanja.....	14
5.3. Zadaci koje je potrebno ostvariti.....	14
5.4. Varijable.....	14
5.5. Uzorak istraživanja.....	14
5.6. Instrument istraživanja.....	15
5.7. Postupak istraživanja.....	15
5.8. Način obrade podataka.....	15
6. ANALIZA RADOVA.....	16
6.1. Likovna analiza radova.....	17
6.2. Statistička analiza radova.....	37
7. RASPRAVA.....	41
8. ZAKLJUČAK.....	43

LITERATURA..... 45

UVOD

Likovno izražavanje kod djece rane i predškolske dobi je iznimno bitno jer na taj način dijete zadovoljava unutrašnju potrebu za izražavanjem. Kroz dječje radove možemo vidjeti što točno dijete zanima u tom trenutku. Dijete u predškolskoj dobi kroz likovno izražavanje istražuje sebe i okolinu koja ga okružuje. Tijekom rane i predškolske dobi težište likovnih aktivnosti bi trebalo biti na poticanju kreativnih i likovnih sposobnosti. Kvalitetni poticaji, materijali, sredstva za rad, sloboda izražavanja i uvažavanje dječjih mišljenja i mogućnosti su elementi na koje bi se odgojitelj trebao bazirati. Promatranjem i dobrim poznavanjem djece odgojitelj bi trebao znati odrediti koji će materijali biti pogodni za odgojnu skupinu. Pogodni materijali su svi oni koji potiču dječju maštu, poboljšavaju pamćenje, zainteresiranost i pažnju. Likovno izražavanje je vrlo bitno ne samo za razvijanje mašte i zainteresiranosti, već i za razvoj djetetova govora, kreativnosti, radnih i tjelesnih sposobnosti, socijalnog i kognitivnog razvoja.

Još od prve godine fakulteta zanimao me nevizualni likovni poticaj jer su radovi nepredvidljivi. Proučavanjem literature i čitanjem radova prijašnjih studenata shvatila sam da se osjetom okusa nisu previše bavili. To je bio glavni poticaj da sama napravim istraživanje vezano za osjet okusa kao nevizualni likovni poticaj. Pitanja na koja sam u ovom radu htjela odgovoriti su: „ Hoće li djeca biti sklona prikazivanju okusa pomoću karakteristične hrane?“ , „ Hoće li se djeca lakše izraziti nakon što probaju okuse?“ i „ Hoće li se djeca izražavati pomoću sličnih boja za iste okuse?“.

U prvom dijelu ovoga rada je kroz opis stručne literature pojašnjeno sve što je važno znati o okusu, nevizualnim likovnim poticajima, likovnom jeziku djece, poticanju likovnog izražavanja i likovnoj tehnici – flomaster. Drugi dio rada je istraživačke prirode. Detaljno je pojašnjeno kako je provedeno istraživanje, te na koji način su odabrani radovi za analizu. Radovi petero djece su odabrani za detaljnu analizu, a svi ostali radovi uključujući i tih 40 radova su također ušli u analizu kako bi se mogla potvrditi ili opovrgnuti hipoteza.

1. LIKOVNI JEZIK DJECE

„ Likovni jezik ili likovni izraz djece data je i urođena sposobnost izražavanja – komuniciranja i oblikovanja.“ (Belamarić, 1987: 13) Sposobnost likovnog izražavanja urođena je svim ljudima tj. djeci, no ona se javlja samo kao rezultat individualnog likovnog rada. U rezultat individualnog rada podrazumijeva se individualno vođenje, stvaranje vlastitih oblika kojima će se vlastite ideje izraziti. Likovno izražavanje je također pokazatelj sposobnosti percipiranja, poimanja, predočavanja, te sposobnosti oblikovanja i stvaranja s obzirom na to koliko je djetetu dano ili uskraćivano pravo na individualnost. Poticanje stvaralaštva u ranoj dječjoj dobi je veoma bitno. Djeca se u ranoj i predškolskoj dobi izražavaju simbolima koji svojim oblikom izražavaju vanjsku ili unutrašnju stvarnost djeteta. Likovni simboli nastaju prirodno i spontano. Karakteristika likovnog simbola je ta što osim izražavanja trenutnih sadržaja govore i o univerzalnim sadržajima života. Likovni simboli koje djeca upotrebljavaju su: linije, kružeće linije, vibrirajuće linije, šaranje, mrlje, točke – crtice, niz, ravne linije, vodoravne i horizontalne linije, okomite i vertikalne linije, kose linije, krug, kvadrat, štapić – valjčić, kuglica, pločica, komadić, otvor i udubina. Razvoj sposobnosti likovnog izražavanja se postepeno razvija. Svaka faza razvoja se nastavlja na prethodu.

1.1. Poticanje likovnog stvaralaštva

Damo li djeci da budu slobodna, da budu ono što jesu i da vide na svoj način, oni će se tada stvaralački izražavati. Unutrašnji poriv za stvaralačko izražavanje je radoznalost i interes djece. Ukoliko su radoznalost i interes djece očuvani, tada postoje osnovni uvjeti za stvaralaštvo djece. Djetetova usmjerenost pažnje na ono što želi izraziti može nadilaziti uobičajenu opću percepciju. Tek kada dijete stvori stvaralačku percepciju može preći na likovno izražavanje onoga što je opazilo, osjetilo, otkrilo i slično. Stvaranje stvaralačke percepcije kod djece može trajati samo nekoliko trenutaka.

Potisnut i otupljen unutrašnji poriv radoznalosti i interesa djece se može povratiti jedino pristupom da u djetetu ponovno probudimo radoznalost i interes. Likovno izražavanje i stvaranje je jedan od medija kojim potičemo da percipirani sadržaj i otkrića sazriju, razviju se i trajno urežu u svijest djece. Prirodni proces rasta i razvoja dječje svijesti i sposobnosti rezultat je likovnog izražavanja, opažanja, predočavanja i shvaćanja.

Postoji nekoliko načina da u djeci probudimo interes za pojave koje nas okružuju, te za njihovo likovno izražavanje. To su: usmjeravanje pažnje; aktiviranje sjećanja; maštanje, ilustracije; zamišljanje; igre s likovnim materijalima i potvrđivanje. Zamišljanje i potvrđivanje je za nevizualne likovne poticaje najbitnije. Zamišljanje je sposobnost djece da pojmove iz sfere nevidljive stvarnosti transponiraju u likovni izraz, odnosno slike i tordimenzionalne oblike. Djeca navikla na nenametano i slobodno likovno izražavanje moći će gotovo za svaku pojavu, osjećaj, riječi kojima ne znaju točno značenje i pojam pronaći ekvivalent. Nenametljivo potvrđivanje uspješnosti, ljepote i vrijednosti dječjeg likovnog rada djetetu znači da je sposobno, da može i zna, a to mu daje osjećaj sigurnosti i slobode. Nenametljiv interes za djetetovo tumačenje vlastitih radova pridonosi našem potpunijem razumijevanju djetetova viđenja i shvaćanja. U takvoj atmosferi likovno stvaralaštvo može postati stalni i aktivni dio dječjeg življenja.

2. NEVIZUALNI LIKOVNI POTICAJ

Djeca često likovno izražavaju pojave i aspekte stvarnosti koji nisu vidljivi. Djeca mlađa od pet godina boju ne povezuju s bojama nekog stvarnog oblika (npr. plava-nebo, smeđa-drvo, žuta-Sunce, itd.). Tako, mala djeca boje uzimaju nasumično i nije im bitno koju su boju koristili. Starija djeca paze koju će boju koristiti za koji oblik i ne događa im se da npr. Sunce bude plave boje.

Iako se u knjizi „Dijete i oblik“ autorica Belamarić kod nevizualnih likovnih sadržaja bazirala na osjećaju hladnoće i topline po njenim smjernicama navesti ću karakteristike osjeta okusa. Nevizualni likovni poticaj osjeta okusa ovisi o tome u kakvim uvjetima djeca žive, slobodi i sposobnosti likovnog izražavanja. Također neka djeca mogu imati i problem s izražavanjem onoga što osjećaju ili misle. Osjet okusa se likovno može izražavati bez prethodno probanih okusa i s prethodno probanim okusima. Izražavanje bez prethodno probanih okusa je teže jer možda neka djeca zbog uvjeta u kojima žive nisu probali sve okuse. Isto tako djeca ne žele probati okuse za koje smatraju da im se neće svidjeti. S takvim takvim načinom likovnog izražavanja mnoga djeca mogu imati problem. Drugi način likovnog izražavanja osjetila okusa je s prethodno probanim okusima koje trebaju likovno izraziti na papiru. Slobodna volja svakog djeteta je da se likovno izrazi na način na koji želi. Kod nevizualnih likovnih poticaja djecu se

nikako ne bi trebalo sputavati i davati im smjernice. Najveći uspjeh za dijete će biti kada se samo uspije izraziti i bude zadovoljno svojim radom. Prije crtanja nevizualnih motiva bitno je ne navoditi djecu na neke određene oblike i boje, već ih potaknuti da razmisle što osjećaju u sebi, što prvo zamisle kada čuju ime nekog okusa, te da to likovno izraze. Kod slobodnog izražavanja osjeta okusa sve boje, oblici, osjećaji, motivi su ispravni i nema pogrešnog crteža. (Belamarić, 1987.)

3. OSJET OKUSA

Osjet okusa ima četiri osnovne kvalitete. Osnovni okusi su slatko, slano, gorko i kiselo, a svi ostali okusi nastaju međusobnim miješanjem osnovnih okusa. Okusni pupoljci su receptori okusa. Nalaze se na gornjoj površini jezika, nepcu, prednjim nepčanim naborima, te na stražnjoj strani ždrijela. Okusni pupoljci su bačvastog oblika, a u svakom okusnom pupoljku se nalazi 4-20 okusnih stanica. U ustima odraslog čovjeka se nalazi više od dvije tisuće okusnih pupoljaka, a kod djece i znatno više. Svaki od osnovnih okusa osjećamo na zasebnom dijelu jezika. Slatko najbolje i najviše osjećamo na vršku jezika. Slano osjećamo na najvećoj površini jezika, a to je vršak i rubovi prednjeg dijela jezika. Gorko na stražnjem dijelu jezika, a kiselo osjećamo rubovima srednjeg dijela jezika. Pomoću okusnih pupoljaka kod unosa hrane u usta pokreće se složeni mehanizam probavnog sustava; izlučivanje sline i želučanog soka. Okusni pupoljci u doticaju s hranom šalju živčane impulse u centar za okuse u mozgu. Živčani impulsi koji dolaze u mozak daju mozgu informaciju koji se okusi nalaze u ustima. Mozak određuje jesu li to osnovni okusi ili drugi složeniji okusi. (Šencer, 1963.)

3.1. Osjet okusa- kemijski osjet

U prvom redu osjet slatkog izazivaju dvovalentni alkoholi i od njih dobiveni monosaharidi (aldehidi i ketoni). Sladak okus imaju i disaharidi, polisaharidi, saharin, neke soli i olovni šećeri.

Osjet slanoga izazivaju anorganske tvari. Anorganske tvari su u prvom redu kloridi natrija, a zatim magnezija, litija, sulfati, jodidi, bromidi, natrijev i kalijev nitrat. Anioni su uzrok slanoće nekih od ovih tvari.

Gorko je okus koji izazivaju gotovo svi alkaloidi. U prvom redu su to nikotin, pilokarpin, kokain, morfij, strihnin. Gorko još nastaje od drugih tvari kao što su glikozidi, pikrinska kiselina, te magnezijev sulfat kao anorganska tvar. Još nisu poznate sve kemijske strukture koje izazivaju okus gorkoga.

Osjet kiseloga daje najmanji broj kemijskih struktura. Osjet kiseloga daju kisele soli i kiseline, a vodikovim ionima se pripisuje njihovo stvaranje. (Šencer, 1963.)

4. CRTAČKA TEHNIKA- FLOMASTER

Flomaster kao crtačka tehnika ima velik raspon boja. Flomasteri se za razliku od kemijskih olovki proizvode u svim bojama. Danas na tržištu možemo pronaći različite debljine flomatera. Filcevi u flomasterima su širine od jednog centimetra sve do jako tankih. Flomastere nakon korištenja treba dobro zatvoriti kako filc ne bi ishlapio i u potpunosti se osušio. Crte vučene jednim flomasterom uvijek su iste debljine i intenziteta. Kako pritisak ruke ne određuje debljinu crte, djeci treba davati flomastere različitih debljina filca. Papir predviđen za crtanje flomasterima je fini bezdrveni papir. Postoje dvije vrste flomastera, a to su permanentni flomasteri i akvarelski flomasteri. Permanentni flomaster je otporan na vodu, prilagođen je za pisanje po svim glatkim površinama, brzo se suši i stoga nema razmazivanja. Akvarel flomasteri su topljivi u vodi. Takvi flomasteri uz kist i vodu vrlo lako mogu postati nijansirani. Crteži nacrtani flomasterima vrlo brzo izbljede jer flomasteri nisu postojani na svjetlosti. Crteže treba držati pohranjene u mapu između dva papira ili na tamnim mjestima. Zbog jednostavnosti primjene flomaster je u vrtiću najčešća crtačka tehnika i djeca je jako vole jer nema umakanja u tekućine. (Jakubin, 1999.)

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA

5.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je uvidjeti jesu li djeca sposobna likovno se izraziti na osnovu nevizualnog poticaja okusa, te hoće li se djeca nakon što probaju okuse lakše likovno izražavati u odnosu na likovno izražavanje prije probanja okusa. U istraživanju je također promatrano koriste li djeca slične boje za iste okuse, te da li se izražavaju apstraktno bojom ili se oslanjaju na hranu koja je karakteristična za osnovne okuse.

5.2 Hipoteze istraživanja

H-1: Djeca predškolske dobi će svaki okus prikazati u formi hrane koja je karakteristična za taj okus.

H-2: Djeca predškolske dobi će nakon probanja okusa biti sklonija koristiti apstraktne forme u likovnom izrazu, u odnosu na karakterisitčnu hranu za pojedini okus.

H-3: Djeca predškolske dobi će koristiti slične boje za iste okuse.

5.3. Zadaci koje je potrebno ostvariti

Istražiti hoće li djeca okuse prikazivati u formi hrane koja je karakterisitična za taj okus.

Istražiti hoće li se djeca tokom drugog istraživanja izražavati manje pomoću boja i oblika koji nisu karakteristični za okuse.

Istražiti hoće li djeca koristiti slične boje za iste okuse.

5.4. Varijable

Zavisna: broj djece

Nezavisna: likovna tehnika, nevizualni motiv

5.5. Uzorak istaživanja

Uzorak istraživanja obuhvaća djecu odgojne skupine „Ježići“ iz dječjeg vrtića Zvončić Ozalj.

Prvo istraživanje je provedeno s 28-mero djece, a drugo s 14-tero djece.

5.6. Instrument istraživanja

Provedena dva istraživanja u trajanju od jednog sata u istoj odgojnoj skupini.

5.7. Postupak istraživanja

Istraživanje je započelo razgovorom s mentoricom i njenom kolegicom iz odgojne skupine. Objasnila sam im kako želim provesti istraživanje, cilj istraživanja, te način obrade podataka dobivenih istraživanjem. Uz njihovu pomoć sam osmislila poticajna pitanja i dobila savjete kako da djecu potaknem na razmišljanje o okusima, a da im ne dajem smjernice jer je nevizualni likovni poticaj. Napisala sam pripremu za provođenje istraživanja. Prvo istraživanje je provedeno tako što smo kroz razgovor popričali o okusima, kojih okusa sve ima, koji su osnovni okusi i tako dalje. Tada je svako dijete dobilo po četiri bijela A4 papira. Flomasterima su crtali kako zamišljaju, osjećaju i koju hranu prepoznaju kada čuju za neki okus. Za vrijeme razgovora sam napomenula da ne crtaju hranu, ali toga se nisu pridržavali. Drugo istraživanje sam provela desetak dana kasnije, kako bi djeca zaboravila što su prethodno crtala. Ovog puta su nakon uvodnog razgovora djeca probala slatko, slano, gorko i kiselo u obliku tekućine. Za vrijeme prvog istraživanja je bilo 28-mero djece, a za vrijeme drugog istraživanja 14-tero.

5.8. Načini obrade podataka

Za analizu sam odabrala radove petero djece. Kriterij za odabir radova je bio raznovrsnost. Svi ostali radovi koji nisu odabrani za detaljnu analizu su analizirani za potrebe hipoteze koja govori o tome jesu li djeca koristila slične boje za iste okuse. Radove sam analizirala tako što sam protumačila što je pojedino dijete nacrtalo sa i bez probanja okusa, usporedila boje, veličinu crteža, poziciju na papiru. Svako od petero djece čije sam radove analizirala su sami nakon crtanja dali objašnjenje svog crteža kako ne bi došlo do pogrešnog interpretiranja.

6. ANALIZA RADOVA

Cilj istraživanja je uvidjeti hoće li se djeca nakon što probaju okuse lakše likovno izražavati u odnosu na likovno izražavanje prije probanja okusa. U istraživanju je također promatrano koriste li djeca slične boje za iste okuse, te da li se izražavaju apstraktno bojom ili se oslanjaju na hranu koja je karakteristična za osnovne okuse.

U svrhu istraživanja nastalo je ukupno 168 radova. Za detaljnu analizu sam izabrala 40 radova, koja su nastala od petero djece. Svako dijete je nacrtalo četiri rada bez prethodnog probanja okusa i četiri rada sa prethodnim probanjem okusa. Svi ostali radovi su analizirani na temelju korištene boje, kako bi došla do zaključka jesu li djeca koristila slične boje za iste okuse.

Kriterij za odabir radova je bio raznovrsnost. Odabrala sam petero djece koji su na različite načine pristupali zadatku. Neki su na potpuno različite načine pristupili sa i bez prethodno probanih okusa, neki su se vrlo slično izražavali, a neki su se od crteža do crteža različito izražavali.

U analizi radova pozornost ću obratiti na boju koju su djeca koristila, na motive, veličinu crteža, smještenost crteža na papiru, usporedbu motiva za iste okuse. Također ću obratiti pozornost i na njihovo objašnjenje što su nacrtali i na količinu nacrtanih motiva na papiru.

6.1. Likovna analiza radova

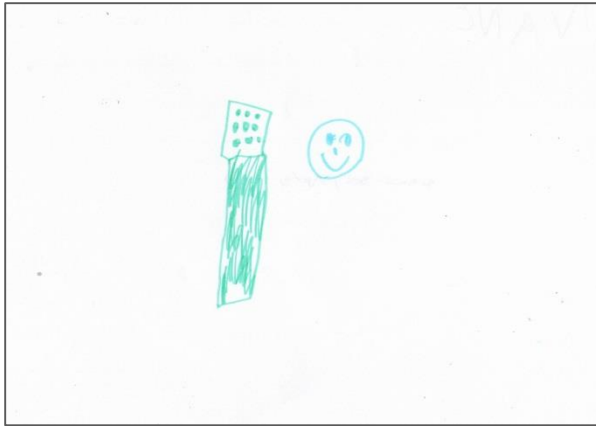


Slika 1. a) Ivan, SLATKO, bez probanja okusa



Slika 1. b) Ivan, SLATKO, sa probanjem okusa

Ivan je na crtežu "Slika 1. a)" nacrtao čokoladu i smješka. Obrub čokolade je smeđe boje, kockice su naznačene crvenom bojom, a omot je obojan crnom bojom. Smješak koji prikazuje Ivanovu sreću dok jede čokoladu je nacrtan svijetlo plavom bojom. Položaj crteža je smješten gotovo na sredinu papira. Primjećujem da je čokolada kao simbol slatkoga nacrtana znatno veće od smješka koji prikazuje sreću. Ivan je na crtežu "Slika 1. b)" koji je crtao nakon što je probao okuse nacrtao obrnute proporcije naspram prethodnog crteža. Ivan je sada crtao veliku glavu i mali bombon. Glava je nacrtana sa plavom, narančastom i crnom bojom. Kosa je crna, obris glave svijetlo plavi, a oči i usta narančasti. Kao i na crtežu gdje je smješak i glava prikazuje sreću dok jede bombon. Bombon je Ivan nacrtao u zelenoj i crnoj boji. Hipoteza H1 govori o tome da će djeca crtati hranu karakterističnu za okus. Na ova dva crteža primjećujemo da je to i potvrđeno. Dok hipotezu H2 ne možemo potvrditi jer se dijete na oba crteža izražavalo pomoću karakterističnih pojava i hrane. Jedino što možemo primjetiti da je Ivanu bio jasniji osjećaj koji izaziva slatko nakon što je probao taj okus. Bez probanja okusa Ivan je bio usmjeren na hranu s malom naznakom emocije, dok je na crtežu nakon probanja okusa usredotočenost na osjećaju, a manje na hranu.



Slika 2. a) Ivan, SLANO, bez probanja okusa



Slika 2. b) Ivan, SLANO, sa probanjem okusa

Na crtežu “Slika 2. a)” vidimo samo dvije boje, a to su svijetlo plava i svijetlo zelena. Na tom crtežu Ivan je nacrtao kako sol pada iz soljenke i smješka koji je veseo. Na crtežu “Slika 2. b)” također u istoj boji vidimo soljenku, ali ovog puta ne pada sol iz nje. Razlika na crtežu “Slika 2. a)” i crtežu “Slika 2. b)” je ta što je boja smješka i glave drugačija. Smješak je plave boje, a glava je u potpunosti crna. Ivan je kao i kod slatkog crtao obrnute proporcije sa i bez probanja okusa. Možemo primjetiti da Ivan voli slano i da je sretan dok osjeća taj okus. Kao i kod prethodnih crteža vidimo da je Ivan jasnije znao što osjeća kada je probao okus jer je glava koja prikazuje sreću znatno veća i u centru papira kako bi se naglasila, a soljenka se nalazi u lijevom kutu papira. Na crtežu “Slika 1. a)” su i sol i smješak u sredini papira i jednako su bitni. Hipotezu H1 ne možemo potvrditi, Ivan nije crtao hranu, nacrtao je najkarakterističniji začin koji je i po nazivu sličan okusu. Ivan se izražavao pomoći karakterističnih začina i osjećaja na oba crteža, stoga ne možemo potvrditi hipotezu H2.



Slika 3. a) Ivan, GORKO, bez probanja okusa



Slika 3. b) Ivan, GORKO, sa probanjem okusa

Ivan nije znao bez probanja okusa kakav je to okus gorko. Povezao je to s brokulom koju ne voli jesti. Tako vidimo na crtežu “Slika 3. a)” da je nacrtao brokulu i smješka. Ovog puta je smješak smeđe boje i nema određen izraz lica. Dijete je navelo kako nije sigurno kako se osjeća dok jede nešto gorko i zato je nacrtalo i sretna i tužna usta. Kao i na prethodna dva okusa i ovdje je bez probanja u sredini papira nacrtana hrana, a uz nju osjećaj. Nakon probanja gorkog Ivan je jasno znao da mu se ne sviđa taj okus i stoga je glava tužna. Glava koja je znatno veća nego na prethodnom crtežu je u plavoj i crvenoj boji s crnom kosom. Do glave se nalazi kriška crvenog grejpa. Grejp je crvene boje jer je dijete povezalo s bojom tekućine koju je probalo. Obrnuta proporcija glave/ smješka i hrane je i ovdje jasno vidljiva. Na crtežu koji je nacrtan bez probanja okusa u centru papira je hrana, a sa strane se nalazi osjećaj, dok je kod crteža nakon probanja hrane obrnuto. Hipoteza H1 je djelomično točna jer je Ivan nacrtao grejp koji je karakterističan za okus gorkog, ali brokula nije karakteristična. Hipoteza H2 je nije potvrđena zato što se Ivan na prvom crtežu nije izrazio pomoću boje i oblika.



Slika 4. a) Ivan, KISELO, bez probanja okusa



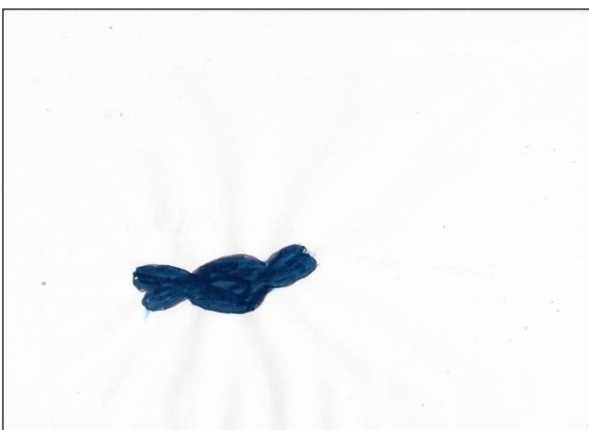
Slika 4. b) Ivan, KISELO, sa probanjem okusa

Na crtežu “Slika 4. a)” vidimo da je Ivan nacrtao žuti limun i smješka koji je tužan. Za razliku od prethodnih crteža ovdje je smješko nacrtan s lijeve strane, a limun s desne. Po smješku koji je tužan možemo vidjeti da se Ivanu ne sviđa okus kiselog. No, na crtežu “Slika 4. b)” nacrtana je glava koja se smije . Nacrtana glava je crne boje. Sad kada je Ivan prije crtanja probao okus kiselog nacrtao je da je sretan dok ga osjeća. Što znači da je nakon probanja okusa promijenio mišljenje. Kruška koja se nalazi kraj glave je crnog obruba, a obojana je u zeleno. Kao i na prethodna tri okusa vidimo da je i ovdje obrnuta proporcija u crtežima. Hipotezu H1 možemo djelomično potvrditi jer je dijete na crtežu bez prethodnog probanja okusa nacrtalo hranu karakterističnu za okus kiselog, dok je na crtežu s prethodnim probanjem okusa nacrtalo krušku koja je inače slatkog okusa i nije karakterisitična za kiselu. Hipotezu H2 ne možemo potvrditi.

Na crtežima koje je Ivan crtao bez prethodnog probanja okusa vidimo da je karakteristično to da se hrana nalazi u sredini papira, a sa strane je manji smješak koji pokazuje osjećaj. Na tri okusa vidimo jasno što dijete osjeća dok na smješku koji prikazuje osjećaj za gorko nije jasno. Nacrtana su dva izraza lica jer Ivan nije znao kakav je to okus, a s time ni kako se osjeća. Crteži nacrtani nakon probanja okusa imaju veliku glavu na sredini papira koja prikazuje osjećaj. Sada je Ivan točno znao kako se osjeća jer je neposredno prije probao okuse. Hrana je na tim crtežima u lijevom donjem uglu papira. Gledajući ukupno Ivan je potvrdio H1, a H2 nije potvrđena.

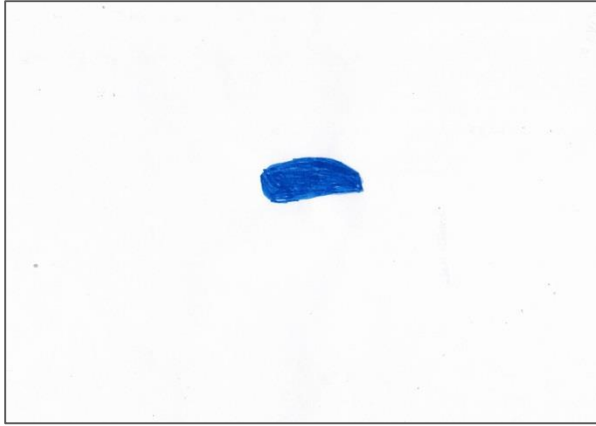


Slika 5. a) David, SLATKO, bez probanja okusa



Slika 5. b) David, SLATKO, sa probanjem okusa

David je u oba crteža za slatko nacrtao samo po jedan simbol. Na crtežu bez probanja okusa prije crtanja David je nacrtao jedan bombon crvene boje. Bombon je smješten centralno s pomakom u lijevo. Dijete je vrlo jasno izrazilo što mu je asocijacija na slatko. Drugi crtež je nacrtan nakon probanja okusa. Na crtežu “Slika 5. b)” vidimo bombon koji je umotan u plavi omot, za razliku od prvog crteža na kojem je bombon bez omota. Kao i na crtežu nacrtanom bez probanja okusa i ovaj crtež je blago pomaknut u lijevu stranu u odnosu na centar papira. David je na oba crteža jasno izrazio što ga asocira na slatko. Možemo zaključiti da hipoteza H1, koja govori o tome da će djeca prikazivati karakterističnu hranu, potvrđena. Na oba crteža je nacrtana hrana koje je slatkog okusa. No, hipotezu H2 ne možemo potvrditi jer se David na oba crteža izrazio pomoću karakterisitčne hrane.

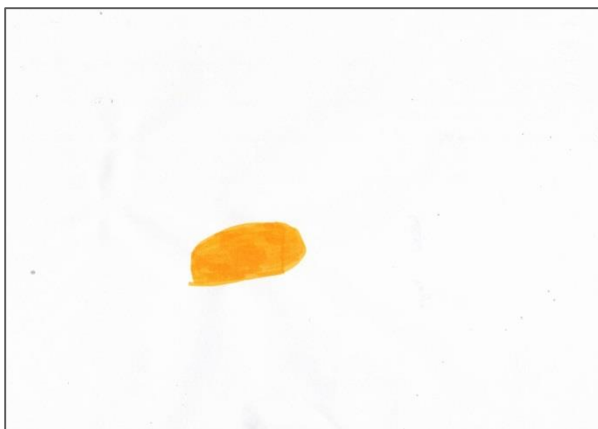


Slika 6. a) David, SLANO, bez probanja okusa



Slika 6. b) David, SLANO, sa probanjem okusa

Kao i za okus slatkoga i na ovim crtežima je David bio vrlo jasan i u jednom simbolu se izražavao. Na crtežu “Slika 6. a)” David je nacrtao more. To je bila asocijacija na slano prije nego što je probao slanu tekućinu. More je nacrtao plavom bojom nepravilnog oblika. Crtež je smješten gotovo u sredini papira. Crtanje drugog crteža slanog okusa je nakon što je probao slanu tekućinu, David je nacrtao posudu punu soli. Dijete se za crtanje crteža “Slika 6.b)” koristilo s dvije nijanse zelene boje. Obrub zdjele i obrub soli koja je u zdjeli je svjetlo zelene boje, a tamno zelenom je obijana površina zdjele. Zdjela sa soli je znatno veća u odnosu na crtež mora. Po tome mogu zaključiti da je slana tekućina ostavila snažniji dojam na dijete nego samo prisjećanje na slano. Na ova dva crteža se David izrazio pomoću karakterističnog začina i mora, te ne možemo potvrditi hipotezu H2 jer je oboje karakteristično za okus slanoga. Hipotezu H1 ne možemo potvrditi jer na oba crteža nije nacrtana hrana, iako je sol začin koji stavljamo u hranu ne smatramo ga hranom.

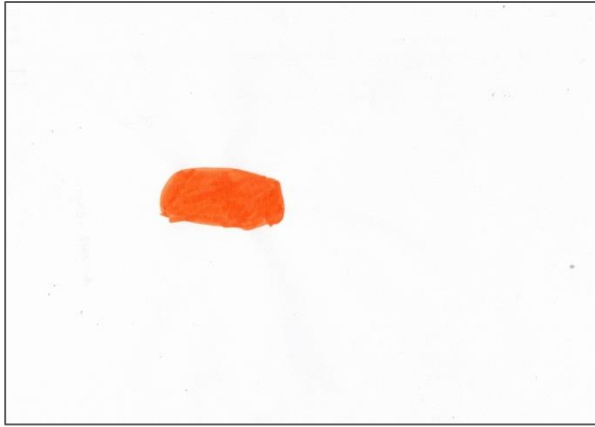


Slika 7. a) David, GORKO, bez probanja okusa

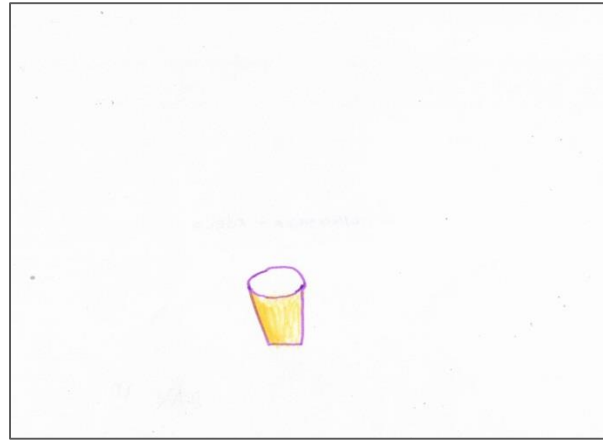


Slika 7. b) David, GORKO, sa probanjem okusa

Kod Davida na crtežu “Slika 7. a)” vidimo apstraktni prikaz gorkog okusa. David je žutom bojom prikazao kako zamišlja gorko. Žuta boja je nanescna u ovalnom obliku. Dijete je objasnilo da ne zna kakav je to gorki okus, ali da je boja koja ga asocira na gorko žuta, te da se zato tako izrazilo. Crtež se nalazi gotovo u sredini papira i neke je prosječne veličine u usporedbi s Davidovim ostalim crtežima. Na crtežu “Slika 7. b)” je nacrtan tanjur na kojem se nalazi crveni grejp. Iako su sva djeca probala okuse u obliku tekućine, jedno dijete je prepoznalo da je to bio grejp, te je ovaj crtež pod utjecajem činjenice da su probali grejp. Grejp je nacrtan crvene boje jer je tekućina bila crvena, a tanjur je plod djetetove mašte. Analizom ova dva rada možemo potvrditi hipotezu H2 koja govori da će se djeca manje izražavati pomoću boja i oblika koji ne karakteriziraju hranu, pića i dr. nakon što probaju okuse. Hipotezu H1 možemo djelomično potvrditi jer je David nacrtao karakterističnu hranu na crtežu nacrtanom nakon probanja okusa.



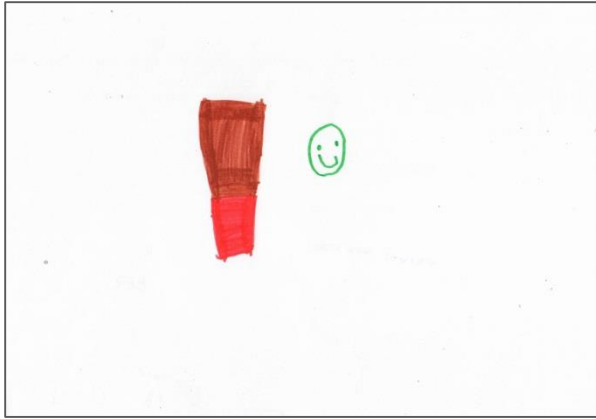
Slika 8. a) David, KISELO, bez probanja okusa



Slika 8. b) David, KISELO, sa probanjem okusa

Iako je crtež “Slika 8. a)” vrlo slična crtežu “Slika 7. a)” u potpunosti su različite. David je naveo da je na crtežu “Slika 8.a)” kisela paprika koja je uistinu kiselog okusa, dok se na crtežu za gorko izrazio bojom. David je papriku nacrtao ovalnog oblika i obojio je u narančastu boju. Kisela paprika je djetetu bila asocijacija kada je crtalo bez prethodnog probanja okusa. Crtež “Slika 8. b)” prikazuje čašu u kojoj je limunada. S obzirom da su djeca probala okuse u obliku tekućine ova asocijacija je vrlo jasna. Obrub čaše je nacrtan ljubičastom bojom, a limunada je obojana žutom bojom. Crtež kisele paprike je smješten gotovo na sredini papira s pomakom u lijevo, a čaša s limunadom je nacrtana s pomakom ka dolje. David je i na ovim crtežima samo jednim simbolom izrazio asocijacije na okus kiselog. Hipotezu H1 ne potvrđujemo zato što David nije nacrtao karakterističnu hranu za okus kiselog. Limunada je piće, a kisela paprika svakako nije prva asocijacija koja se javlja većini ljudi. Hipotezu H2 ne možemo potvrditi.

Za Davida je karakteristično da je za svaki okus neovisno o probanju okusa prije crtanja nacrtao samo jedan simbol. David je koristio različite boje kako bi iskazao kako ono vidi osnovne okuse. David se na jednom crtežu izrazio apstraktno jer nije bio upoznat sa okusom gorkoga. Uspoređujući svih osam radova hipotezu H1 djelomično možemo potvrditi jer je na četiri crteža nacrtao karakterističnu hranu i na jednome karakteristično piće. Hipotezu H2 ne može potvrditi jer je samo jedan od četiri para potvrdio hipotezu.

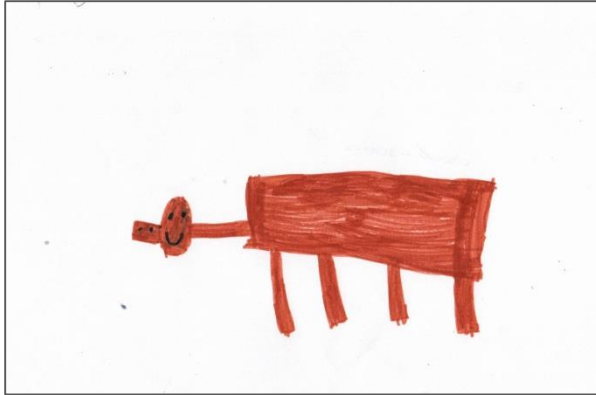


Slika 9. a) Toni, SLATKO, bez probanja okusa



Slika 9. b) Toni, SLATKO, sa probanjem okusa

Toni je na crtežu koji je crtao bez prethodnog probanja okusa nacrtao čokoladu i smješka. Čokolada je jednim dijelom umotana u omot crvene boje dok je čokolada nacrtana smeđe boje. Čokolada nema naznačene redke i kockice. Smješak je nacrtan zelenom bojom. Jasno vidimo da je Toni sretan kada jede čokoladu koja je karakteristična hrana za okus slatkog. Na papiru na kojem je Toni crtao nakon što je probao okuse potpisao se na pogrešnoj strani. Jasna uputa je bila da se potpisuju sa stražnje strane papira. Uz donji rub Toni je nacrtao kutiju u kojoj stoji šećer. Iako crtež kutije sa šećerom izgleda kao zašaran, tako je dočarao da se u kutiji nalazi šećer. Obrisi kutije su nacrtani narančastom bojom, a šećer tamno sivom. Usporedbom ova dva crteža ne možemo potvrditi hipotezu H2. Toni je čak na crtežu koji je crtao bez probanja okusa nacrtao i kako se osjeća dok je na crtežu koji je crtao nakon probanja okusa nacrtao najkarakterističniju asocijaciju za okus slatkog. Hipotezu H1 također ne možemo potvrditi jer se Toni niti na jednom crtežu nije izražavao apstraktno, čak možemo vidjeti da je bez probanja okusa imao maštovitiju asocijaciju i prikaz osjećaja.



Slika 10. a) Toni, SLANO, bez probanja okusa

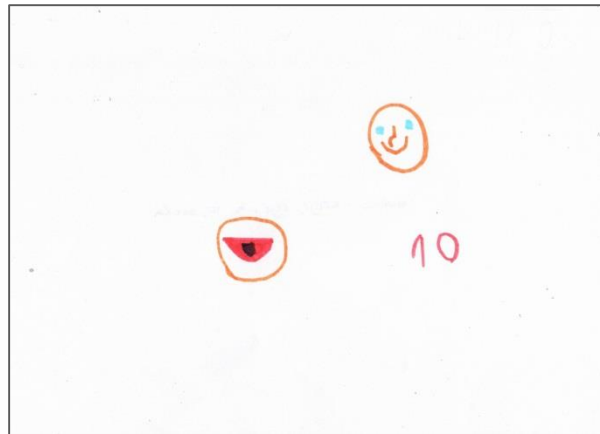


Slika 10. b) Toni, SLANO, sa probanjem okusa

Crtež slanog okusa nacrtan bez probanja okusa prikazuje pečenu svinju. Toni je naveo da mu je to najdraže jelo, te da ga baš to asocira na slano. Na crtežu vidimo da je svinja obojana smeđom bojom jer je pečena. Crtež je velik i prekriva većinu papira. To nam je još jedan pokazatelj da je to Toniju doista omiljeno jelo. Niti jedno drugo dijete za okus slanoga nije nacrtalo svoje omiljeno jelo već su crtali manje ili više karakteristične simbole za taj okus. Na crtežu “Slika 10. b)” vidimo smješka, čašu s vodom u kojoj se nalazi sol i ocjenu 0. Smješak prikazuje ljuto lice jer je Toni bilo ljut kada je probao taj okus. Neovisno o žličici koju je Toni imao popio je tekućinu iz čaše koja je bila veoma slana i u njemu je izazvala osjećaj ljutnje. Stoga je u ljutnji dao ocjenu 0, jer mu se okus nimalo nije svidjeo. Velika čaša koja se nalazi na većem dijelu papira predstavlja čašu iz koje je Toni popio tekućinu. Obrub čaše je svijetlo plave boje, kao i gornji dio koji prikazuje da je to tekućina. Sol u čaši je nacrtana u obliku kružića sive boje. Usporedbom ova dva crteža možemo vidjeti da je Toni imao dva potpuno različita viđenja slanog okusa. Na crtežu nacrtanom bez prethodno probanog okusa Toniju je izazvao sjećanje na nešto ukusno, njegovo omiljeno jelo. Dok je na crtežu nacrtanom nakon probanja okusa Toni bio ljut i razočaran što mu se tekućina nije svidjela. Hipotezu H1 ne možemo potvrditi jer se na prvom crtežu nalazi nekarakteristična hrana, a na drugom piće. Hipotezu H2 ne možemo potvrditi.



Slika 11. a) Toni, GORKO, bez probanja okusa



Slika 11. b) Toni, GORKO, sa probanjem okusa

Toni se vrlo apstraktno izrazio na crtežu koji je crtao bez prethodno probanog okusa. Na crtežu vidimo smješka koji je tužan. Po tome zaključujemo da mu se taj okus ne sviđa. No, pravokutnik koji je žutog obruba, a unutrašnjost je šarana žutom i plavom bojom ne prikazuju ništa određeno. Toni je kao objašnjenje naveo da je to gorko kao što je gorak grejp. Iz crteža možemo vidjeti da je Toni to možda čuo od druge djece, ali da sam ne zna kako točno izgleda grejp, stoga je ovaj crtež vrlo apstraktan. Na crtežu koji je crtan nakon probanja okusa vidimo tri elementa. Smješka, ocjenu i grejp na tanjuru. Toniju se iznimno svidjeo okus gorkoga, no u početku je odbijao probati. Probao je tek kada su sva druga djeca probala. Na prvi osjećaj je bio zbunjen, a sa svakim novim probanjem mu se sve više svidjelo. Zato vidimo na crtežu da je smješak nacrtan s velikim osmjehom i da je sretan. Smješak je nacrtan narančastom bojom, a oči su plave. Za razliku od slane tekućine koja je dobila ocjenu 0, ocjeđeni grejp je dobio ocjenu 10. Ocjena je napisana crvenom bojom. Kriška crvenog grejpa koja stoji na tanjuru s narančastim obrubom u sebi ima nacrtanu košticu. Hipotezu H1 možemo djelomično potvrditi jer je na crtežu koji je crtan nakon probanja okusa nacrtan grejp koji je svakako karakteristična hrana za okus gorkog. Hipoteza H2 je djelomično potvrđena jer je Toni koristio apstraktni prikaz, ali neovisno o kušanju okusa.



Slika 12. a) Toni, KISELO, bez probanja okusa



Slika 12. b) Toni, KISELO, sa probanjem okusa

Toni je na crtežu “Slika 12. a)” nacrtao veliki limun i manjeg smješka. Limun je žute boje i karakteristično je voće za okus kiselog. Tužan izraz lica na smješku nam govori da se Toniju ne sviđa okus kiseloga. Ova dva simbola su vrlo karakteristična za okus kisleoga. Na crtežu crtanom nakon probanja okusa vidimo da se Toni opet potpisao s krive strane papira. No, na dnu papira vidimo nacrtan ananas. Ananas ima narančasti obrub, a obojan je smeđom bojom. Iako ananas nije karakterističan za okus kiseloga Toni je naveo da je dan prije kod kuće jeo sveži ananas i da je bio kiseo. Zbog toga mu je asocijacija bila ananas, a ne limun koji je probao u obliku tekućine. Hipotezu H1 možemo samo djelomično potvrditi jer ananas nije karakterističan za okus. Hipotezu H2 ne možemo potvrditi.

Usporedbom svih osam radova Tonija vidimo da je imao apsolutno različite asocijacije. Na nekim okusima je dodao smješka kao pokazatelja osjećaja, na nekim crtežima je dao ocjenu. Na jednom crtežu bez prethodno probanog okusa se Toni izrazio apstraktno, dok na drugima nije. Toni je jedino dijete koje je nacrtalo svoju omiljenu hranu za jedan od osnovnih okusa. Raznolikošću crteža vidimo da je Toni samostalan i slobodan u svom likovnom izražavanju. Promatrajući sve crteže djeteta možemo zaključiti da su hipoteza H1 djelomično potvrđena, a hipoteza H2 nije potvrđena.

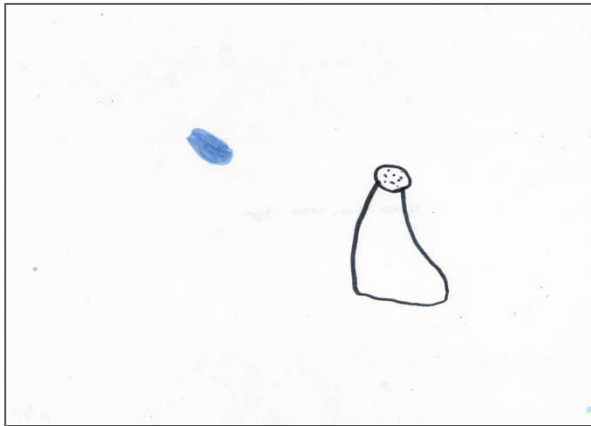


Slika 13. a) Ana, SLATKO, bez probanja okusa

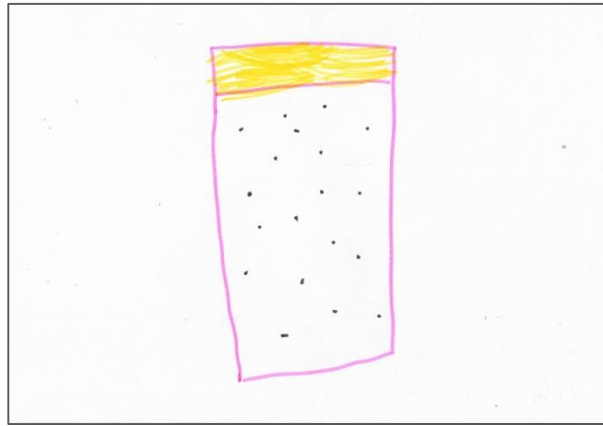


Slika 13. b) Ana, SLATKO, sa probanjem okusa

Ana je na crtežu crtanom bez prethodnog probanja okusa nacrtala mandrainu i kružić crvene boje. Kružić crvene boje predstavlja boju koja ju asocira na slatko. Mandarina je narančaste boje s malenim zelenim dijelom (peteljkom). Oba crteža su smještena na gornjoj polovici papira. Na crtežu koji je crtan nakon probanja okusa Ana je nacrtala veliki bombon, koji je gotovo preko cijelog papira. Bombon je umotan u omot koji je žute i narančaste boje. Usporedbom ova dva crteža možemo vidjeti da je Ana jasnije znala kakav je to okus slatko i nacrtala je veliki bombon koji je karakterističan za taj okus. Crtež crtan prije probanja okusa ima i apstraktni dio, boja koja Anu asocira na slatko. Ne možemo jasno povezati zašto je Ana koristila crvenu boju kao asocijaciju na slatko kada na simbolima na oba crteža nema ništa crveno. Usporedbom ova dva crteža možemo zaključiti da se Ana manje apstraktno izražavala nakon što je probala okus slatkoga. Hipotezu koja govori o tome da će djeca crtati karakterističnu hranu za pojedini okus djelomično možemo potvrditi jer je na crtežu crtanom nakon probanja okusa to i nacrtano. Hipoteza H2 nije potvrđena jer se Ana nakon probanja okusa nije izrazila pomoću apstraktnih formi.

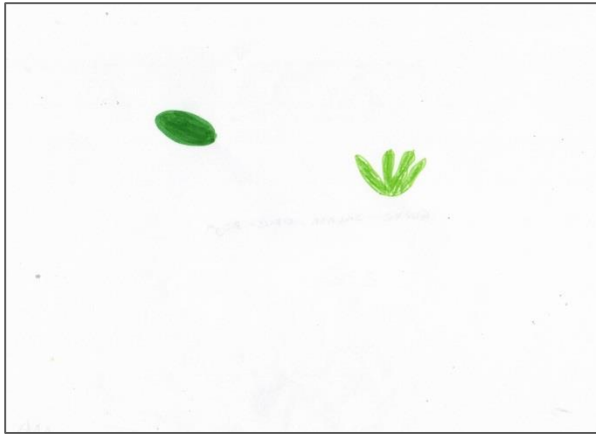


Slika 14. a) Ana, SLANO, bez probanja okusa

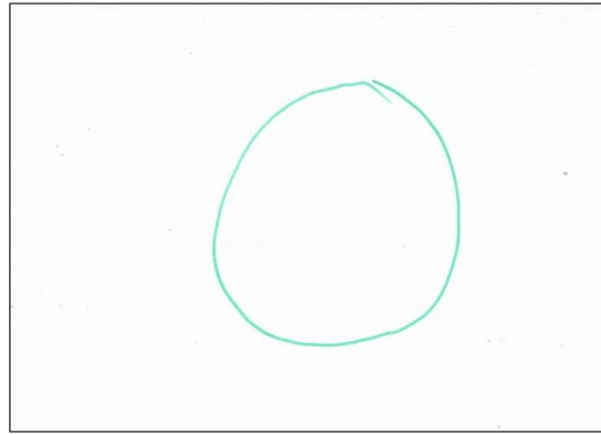


Slika 14. b) Ana, SLANO, sa probanjem okusa

Ana se i na crtežu “Slika 14. a)” izrazila kroz boju i kroz simbol. Boja koju je sada istaknula kao karakterističnu za slano je plava. Boja je ovalnog oblika i smještena je u gornjem dijelu papira. Znatno veće s desne strane se nalazi crtež soljenke. Soljenka je nacrtana crnom bojom i nije obojana. Nije obojana zato što to označava bijelu sol koja se nalazi unutar nje. Na crtežu crtanom nakon probanja okusa Ana je nacrtala veliku kutiju sa soli. Kutija prekrija cijelo središte papira. Obrub kutije je nacrtan je ljubičastom bojom, a točkice unutar nje koje označavaju sol su crne boje. Poklopac je obojan žutom bojom. Toni je imao sličan crtež ovome za isti okus, ali je objašnjenje djeteta bilo da je to tekućina puna soli, a ne kutija s poklopcem kako je u ovom slučaju. Plavu boju koju je Ana istakla kao karakterističnu za slano možemo potvrditi kao boju koja je zaista karakteristična. Usporedbom ove dvije slike možemo vidjeti da se Ana izrazila na prvoj slici bojom i začinom, a na drugoj samo s karakterističnim začinom. Stoga hipotezu H2 ne možemo potvrditi. Hipotezu H1 ne možemo potvrditi jer Ana nije crtala hranu karakterističnu, nego sol u različitim posudama.

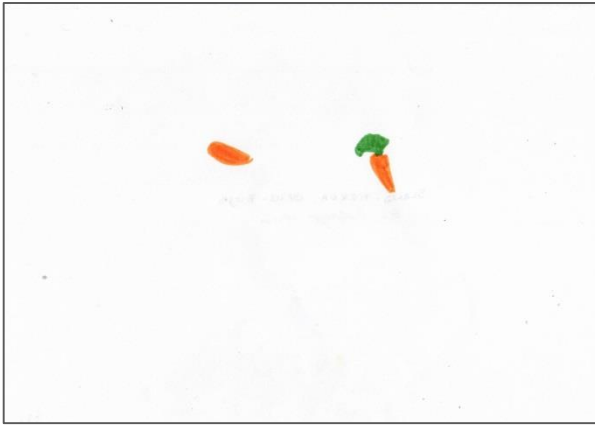


Slika 15. a) Ana, GORKO, bez probanja okusa



Slika 15. b) Ana, GORKO, sa probanjem okusa

Na crtežu “Slika 15.a)” vidimo da je Ana opet istaknula boju koja je asocira na gorke. Zelenu boju je istaknula kao boju za gorke, a istom tom bojom, samo svjetlijom nijansom je nacrtala salatu. Ana je u razgovoru navela da ne voli salatu i da je to zato što je gorke, ali nije znala objasniti kakav je to točno okus gorke niti navesti još nešto što bi bilo takvog okusa. Na crtežu nacrtanom nakon probanja okusa Ana je zelenom bojom nacrtala tabletu. Tableta je nacrtana gotovo preko cijelog papira. Usporedbom ova dva crteža možemo vidjeti da je Ana sve nacrtala zelenom bojom što je očito glavna asocijacija na gorke. Zelena se pojavljuje u svim simbolima, samo u različitim nijansama. Iako je gorke tekućina bila crvene boje dijete se nije obaziralo na to, te je i nakon probanja okusa crtala tabletu zelenom bojom. Hipotezu H2 ne možemo potvrditi jer se Ana na prvom crtežu izrazila pomoću boje i hrane, a nakon probanja okusa s karakterističnim predmetom (tabletom) koji je gorkog okusa. Hipotezu H1 koja govori o tome da će djeca crtati hranu karakterističnu za pojedini okus ne možemo potvrditi, jer Ana nije niti na jednom od ova dva crteža nacrtala karakterističnu hranu.



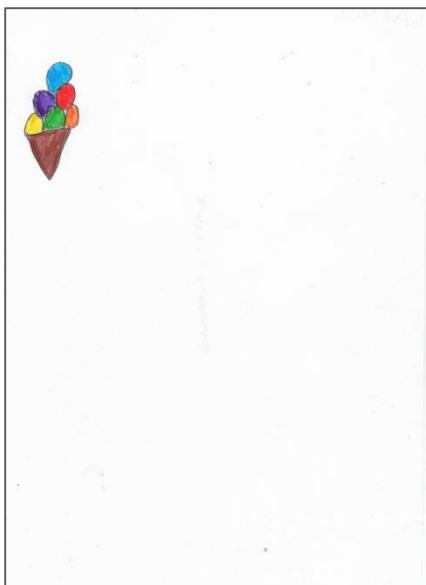
Slika 16. a) Ana, KISELO, bez probanja okusa



Slika 16. b) Ana, KISELO, sa probanjem okusa

Ana je i na posljednja dva crteža ostala dosljedna onome kako se izražavala. Crtež crtan bez prethodnog probanja okusa u gornjem središnjem dijelu papira ima nacrtan kružić narančaste boje i mrkvu. Mrkva je narančasta sa zelenim lišćem. Iako je boja jedna od karakterističnih za okus kiseloga, mrkva definitivno nije povrće koje karakterizira taj okus. No, Ana je povezala okus kiseloga s onim što ne voli isto kao i kod okusa gorkoga. Na crtežu “Slika 16. b)” vidimo nacrtanu veliku krišku naranče. Ona je također narančaste boje sa zelenom crtom po sredini. Iz toga vidimo da je Ani narančasta boja doista karakteristična za okus kiseloga, ali da bez probanja okusa nije dobro povezala okus s povrćem. Hipotezu H1 možemo djelomično potvrditi. Hipotezu H2 možemo kao i na prethodnim crtežima u potpunosti potvrditi.

Promatranjem svih osam radova vidimo da Ana ima stil izražavanja kojeg se držala na svim crtežima. Na crtežima crtanim bez prethodnog probanja okusa se izražavala pomoću boje i simbola. Ti crteži su vrlo mali i smješteni na gornjem središnjem dijelu papira. Dok su crteži crtani nakon probanja okusa veliki, gotovo preko cijelog papira i predstavljaju dobro zadani okus. Anini crteži ne mogu potvrditi hipotezu H1 zato što nije dobro povezivala hranu s okusima i nije crtana karakteristična hrana, ali se svakako izražavala pomoću hrane. Hipotezu H2 ne možemo potvrditi jer se Ana na crtežima crtanim nakon probanja okusa nije izražavala pomoću apstraktnih formi vezanih za okuse.

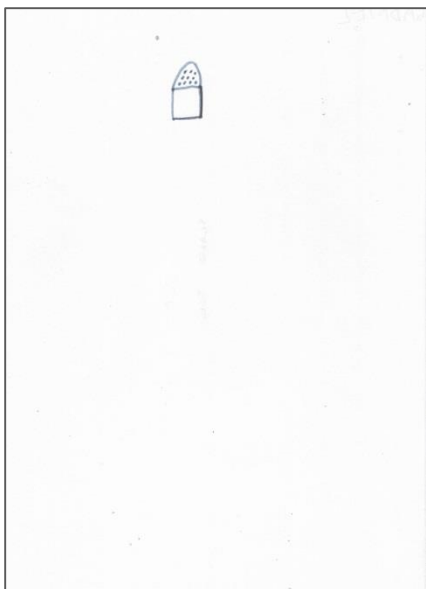


Slika 17. a) Gabriel, SLATKO, bez probanja okusa

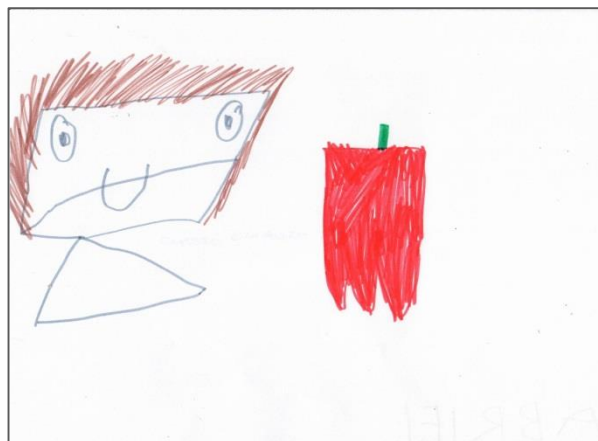


Slika 17. b) Gabriel, SLATKO, sa probanjem okusa

Gabriel je na crtežu koji je bez prethodno probanog okusa slatkoga nacrtao sladoled. Sladoled je hrana koja je karakteristična za taj okus. Sladoled je smješten u lijevi gornji ugao papira. Kornet je obojan smeđom bojom, a kuglice sladoleda su plave, crvene, ljubičaste, zelene, narančaste i žute boje. Na ovom crtežu primjećujem da je Gabriel prvo crtao olovkom, a tek onda bojao flomasterima. Crtež koji je Gabriel crtao nakon probanja okusa je bogatiji. Vidimo dječaka koji nema ruke i noge, ali je nacrtana velika glava sa izrazom lica i tijelo. Kosa je smeđe boje, a sve ostalo na dječaku je sive boje. Kraj dječaka vidimo tri kriške lubenice koje su poredane od manje prema većoj gledajući s lijeva na desno. Iz crteža dječaka vidimo da je on sretan kada osjeća okus slatkoga. Lubenica je voće koje je izuzetno slatko, te je zato i karakteristična hrana za okus slatkoga. Možemo primjetiti da je Gabriel drugačije okrenuo papir kada je crtao prvi puta, a drugačije kada je crtao drugi puta. Hipotezu H1 možemo potvrditi, a hipotezu H2 ne možemo.

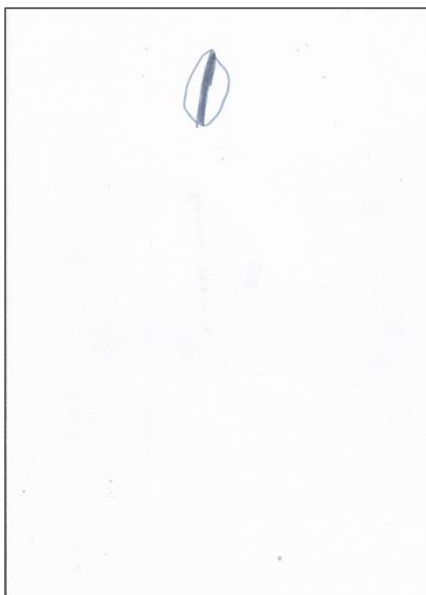


Slika 18. a) Gabriel, SLANO, bez probanja okusa

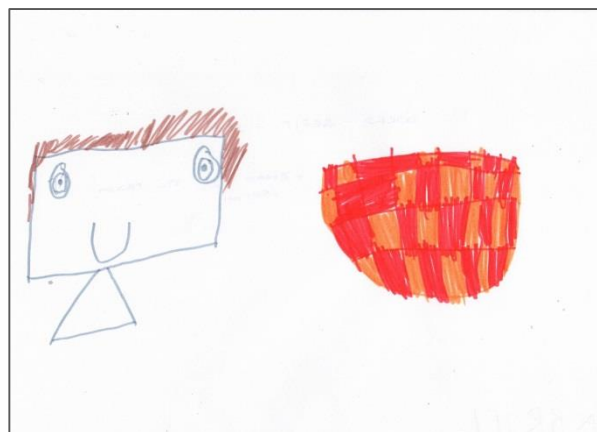


Slika 18. b) Gabriel, SLANO, sa probanjem okusa

Gabriel je za okus slanoga nacrtao malenu soljenku u gornjem središnjem dijelu papira. Kao i kod slatkoga crtež je veoma malen i smješten uz gornji dio papira. Soljenka je nacrtana sivom bojom, ali je desni i donji rub podebljao, te je stoga boja tamnija na tim djelovima. Na crtežu “Slika 18. b)” Gabriel je nacrtao dječaka koji opet nema ruke i noge, već samo tijelo i to u obliku trokuta i pravokutnu glavu. Kosa je nacrtana smeđom bojom, a sve ostalo na crtežu dječaka je sive boje. Izraz lica na dječaku je sretan. Kraj dječaka se nalazi velika crvena paprika s zelenom peteljkom. Paprika nije karakteristična za okus slanoga, čak je jedno dijete to nacrtalo kao okus kiseloga jer kod kuće jede kiselu papriku. Možemo primjetiti da je opet crtež bez prethodnog probanja okusa nacrtan na papiru koji stoji okomito, a crtež crtan nakon probanja okusa je nacrtan na vodoravno okrenutom papiru. Usporedbom ova dva crteža možemo primjetiti da se Gabriel nije izražavao apstraktno, ali isto tako nije ni crtao hranu koja je karakteristična za okus slanoga. Niti jednu hipotezu ne možemo potvrditi.



Slika 19. a) Gabriel, GORKO, bez probanja okusa

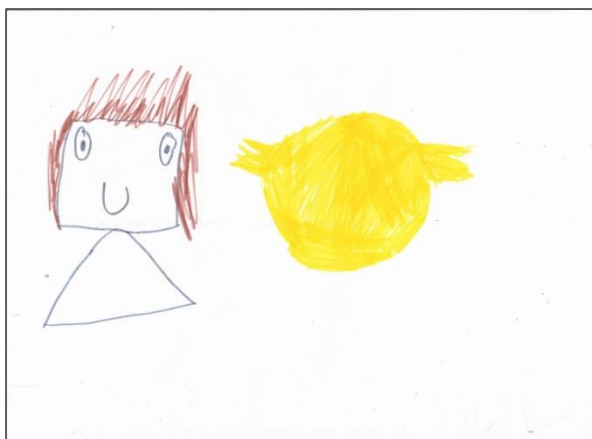


Slika 19. b) Gabriel, GORKO, sa probanjem okusa

Kao i na prethodna dva okusa crtež bez prethodnog probanja okusa je nacrtan na okomito okrenutom papiru, a crtež sa probanjem okusa na vodoravno okrenutom papiru. Crtež “Slika 19. a)” je smješten u gornji središnji dio papira. Vidimo tabletu nacrtanu sivim flomasterom. Gabriel se bez prethodnog probanog okusa vrlo jasno izrazio s jednim motivom u jednoj boji. Nakon probanja okusa Gabriel je nacrtao dječaka koji ni na ovom crtežu nema noge i ruke nego samo glavu i tijelo. Baš kao i na prethodnim crtežima možemo vidjeti sivu boju za pravokutnu glavu i trokutasto tijelo, a smeđu boju za kosu. Dječak ima izraz sretnog lica. S desne strane dječaka nalazi se crveni grejp koji je u kori. Gabriel je odmah po boji i mirisu tekućine koju je probao znao koje je to voće i znao je sve o njemu jer ga kod kuće često jede. Kako je znao dosta o grejpu tako je znao i da kora nije jednake boje, te je zato obojio u crvenu i narančastu. Grejp na sebi ima polja crvene i narančaste boje. Usporedbom ova dva crteža hipotezu H1 možemo djelomično potvrditi, a hipotezu H2 ne možemo potvrditi jer se Gabriel na crtežu crtanom nakon probanja okusa nije izrazio pomoću apstraktnih formi vezanih za okus gorkoga.



Slika 20. a) Gabriel, KISELO, bez probanja okusa



Slika 20. b) Gabriel, KISELO, sa probanjem okusa

Položaj papira je jednak kao i na prethodnim crtežima. Crtež crtan bez probanja okusa je na okomito postavljenom papiru, a crtež s prethodno probanim okusima je na vodoravno okrenutom papiru. Gabriel je i na crtežu “Slika 20. a)” crtež smjestio u gornji središnji dio papira. Nacrtao je kivi koji je njemu simbol za kiseli okus. Nacrtao ga je u kori. Crtež crtan nakon probanja okusa je crtan na isti način kao i prethodni. Nacrtno je dječak bez ruku i nogu. Tijelo u obliku trokuta i pravokutna glava su sive boje, a kosa smeđe. Kraj dječaka se nalazi veliki žuti limun. On je karakteristično voće za kiseli okus. S obzirom da je kisela tekućina koju su djeca probala ocjedeni sok limuna očekivano je nacrtao limun. Hipotezu H1 možemo potvrditi jer su i kivi i grejp kiselo voće, a hipotezu H2 ne možemo potvrditi.

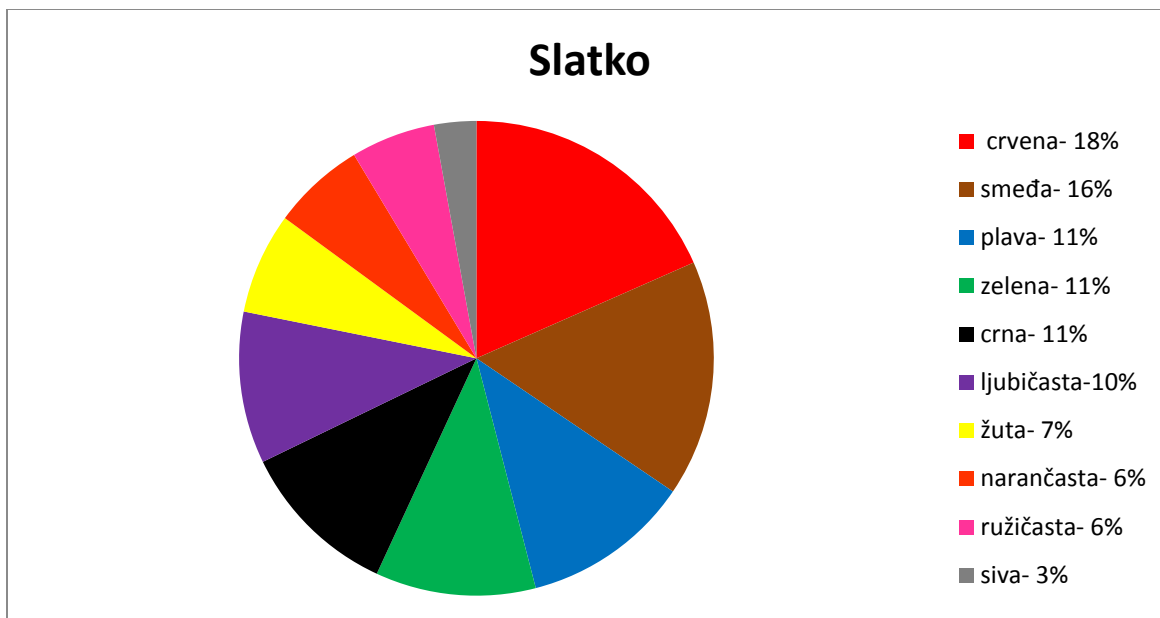
Usporedbom svih Gabrielovih crteža možemo primjetiti da je različito rotirao papire. Također možemo primjetiti da je prvi puta imao jedan način izražavanja okusa, a drugi puta drugi. Gabriel je bez prethodno probanih okusa bio vrlo jednostavan i jasan u likovnom izražavanju, dok je nakon probanja okusa nacrtao više elemenata, te je iskazao i osjećaje. Na svim crtežima nacrtni dječak se smije što dovodi do zaključka da voli sve okuse. Uspoređujući sve crteže hipotezu H1 možemo potvrditi, a hipotezu H2 ne možemo.

6.2. Statistička analiza radova

Tablica 1, prikaz svih boja korištenih za određene okuse

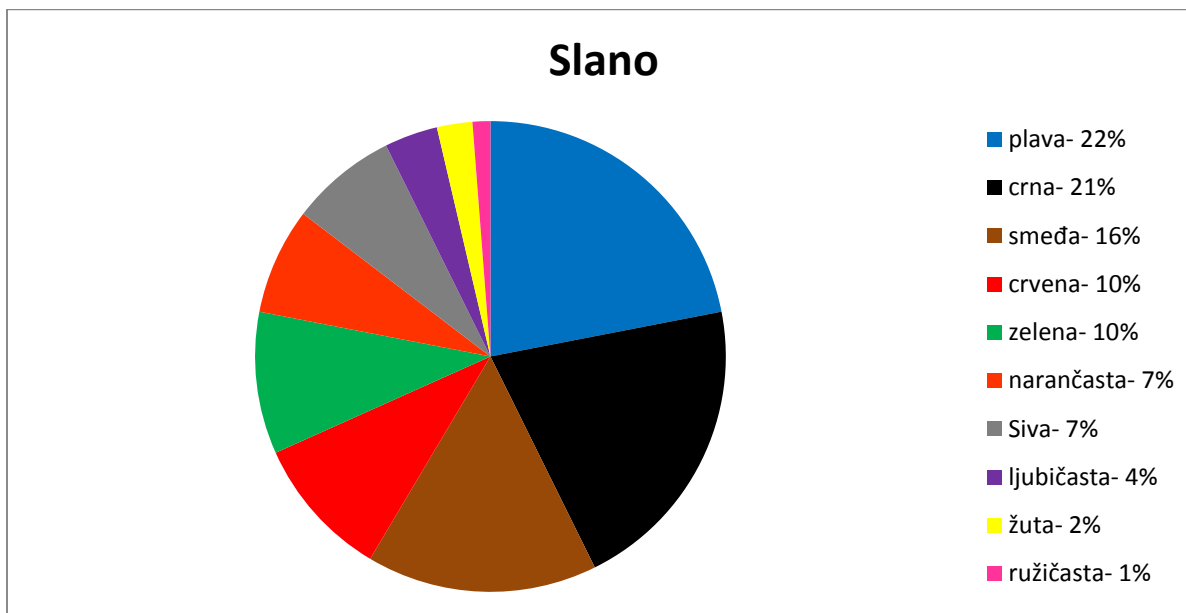
SLATKO		SLANO		GORKO		KISELO	
crvena	32	plava	18	crvena	20	žuta	28
smeđa	28	crna	17	zelena	18	smeđa	15
plava	20	smeđa	13	crna	16	crna	13
Zelena	19	crvena	8	smeđa	13	zelena	11
crna	19	zelena	8	plava	10	crvena	10
ljubičasta	18	narančasta	6	narančasta	9	narančasta	5
žuta	12	Siva	6	žuta	7	plava	2
narančasta	11	ljubičasta	3	ljubičasta	5	ljubičasta	2
ružičasta	10	žuta	2	siva	2	ružičasta	2
siva	5	ružičasta	1	ružičasta	2	siva	1

Hipoteza H3 govori da će djeca koristiti slične boje za iste okuse. Za ovu hipotezu je analizirano svih 168 dječjih radova. Popisane su sve boje koje su korištene na crtežima i koliko puta. Tako vidimo da se crvena boja pojavila 32 puta na crtežima slatkog okusa. Po rezultatima iz tablice možemo vidjeti da je za okus slatkoga najčešća boja bila crvena, a zatim smeđa. Te dvije boje imaju dosta veći broj ponavljanja od ostalih boja. Za slano su djeca najviše koristila plavu i crnu boju. A odmah iza te dvije je i smeđa boja. Okus gorkoga je najviše djece crtalo s crvenom, zelenom i crnom bojom. Ovaj okus ima najveći broj najčešće upotrebljivanih boja. Okus kiselog uvjerljivo predstavlja žuta boja, daleko iza nje se javlja smeđa. Analizom svih radova možemo potvrditi da su djeca doista koristila slične boje za iste okuse.



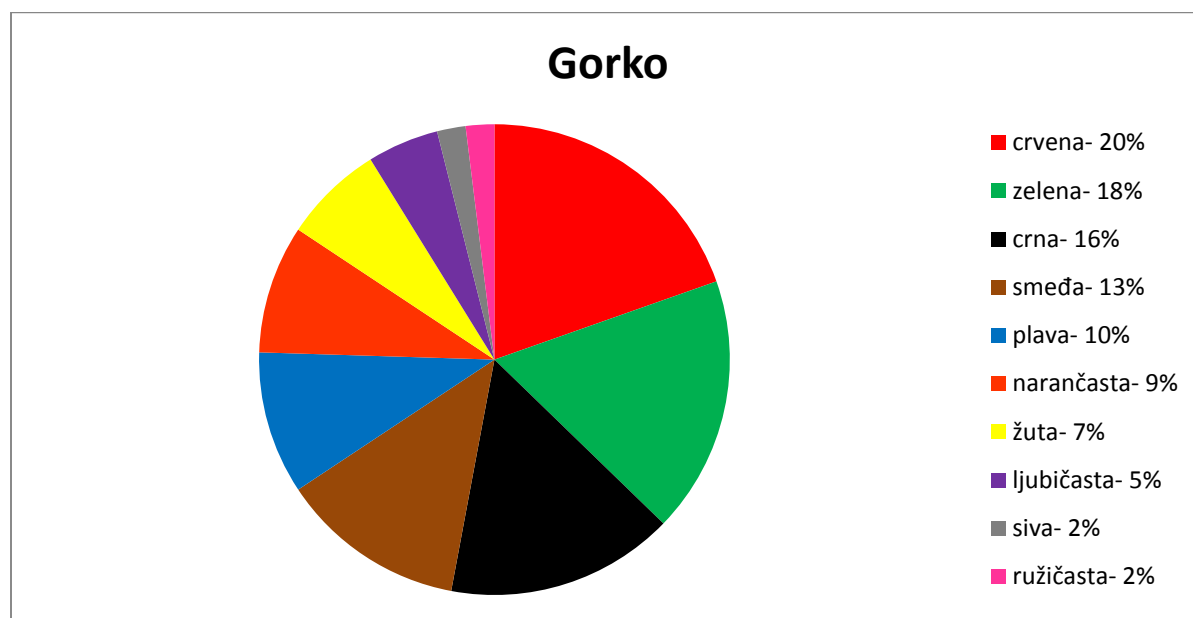
Dijagram 1., kružni dijagram zastupljenosti boja kod slatkog okusa

Dijagram 1. prikazuje zastupljenost korištenih boja kod slatkog okusa. Najzastupljenija boja je crvena sa 18%, a najmanje zastupljena je siva sa 3%. Smeđa je boja koja se nalazi na drugom mjestu s 16%, dok se iza nje nalaze plava, zelena i crna sa 11%. Dvije najzastupljenije boje su na većini crteža predstavljale bombone i čokoladu.



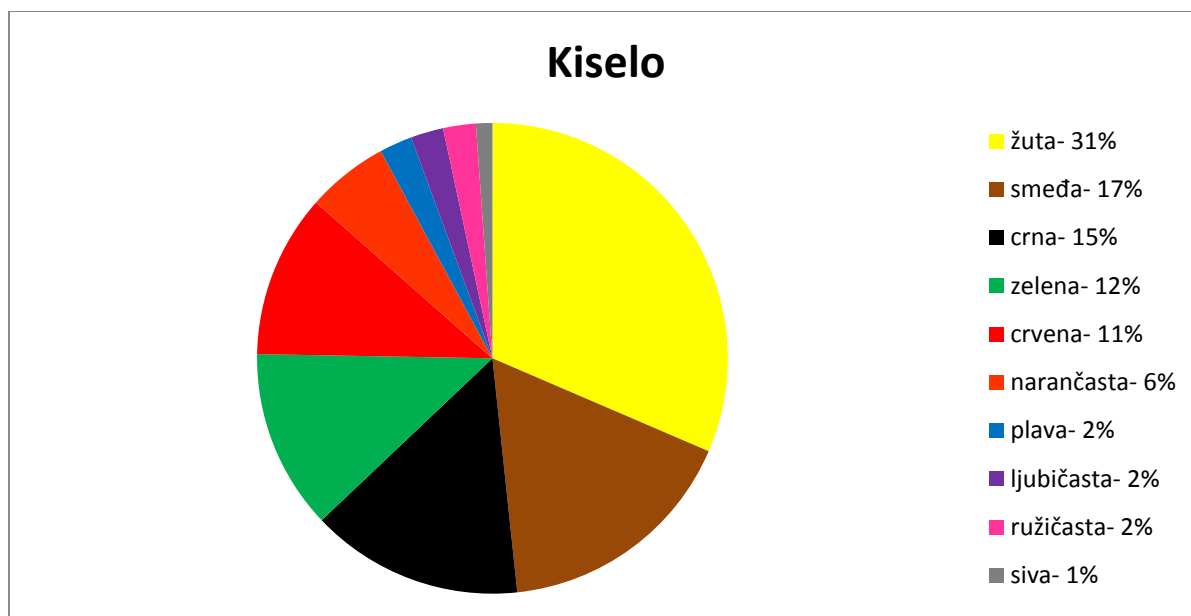
Dijagram 2., kružni dijagram zastupljenosti boja kod slanog okusa

Dijagram 2. prikazuje zastupljenost korištenih boja za slani okus. Najkorištenija boja je plava sa 22% i ona je korištena najviše za prikaz mora ili soli. Druga najkorištenija boja je crna sa 21% i ona je korištena za obrube zdjela, posuda ili kutija u kojima se nalazi sol. Ružičasta je najmanje puta korištena, kao i žuta koja ima svega 1% više od ružičaste.



Dijagram 3., kružni dijagram zastupljenosti boja kod gorkog okusa

Djeca su okus gorkoga najviše izražavala pomoću crvene (20%), zelene (18%) i crne (16%) boje. To je okus koji je djeci prije probanja bio nepoznat, a poslije probanja okusa je ostavio vrlo loš dojam na njih. Boje kojima su se najmanje koristili za izražavanje gorkoga je siva (2%) i ružičasta (2%) boja.



Dijagram 4., kružni dijagram zastupljenosti boja kod kiselog okusa

Uvjerljivo najkorištenija boja za izražavanje kiselog okusa je žuta sa 31%. I prije probanja okusa, a i nakon probanja okusa djeci je najčešća asocijacija bila limun, te je zato i žuta boja prevladala. Gledajući i ostale kružne dijagrame možemo vidjeti da se najkorištenija boja kretala oko 20% dok u ovom slučaju je znatno veći postotak. Boje koje su djeca u malom broju povezivala sa kiselim su: plava (2%), ljubičasta (2%), ružičasta (2%) i siva (1%) boja.

7. RASPRAVA

Hipoteza H1 glasi: „Djeca predškolske dobi će svaki okus prikazati u formi hrane koja je karakteristična za taj okus.“ Crteži koji potvrđuju ovu hipotezu su: 1.a, 1.b, 3.b, 4.a, 5.a, 5.b, 7.b, 9.a, 11.b, 12.a, 13.b, 16.b, 17.a, 17.b, 19.b, 20.a, 20.b. Ukupno ima 17 radova koji potvrđuju hipotezu H1. Usporedivši one koji su crtani bez prethodnog probanja okusa i one sa prethodnim probanjem okusa, manji je broj onih koji su nacrtani bez prethodnog probanja okusa, a da su potvrdili hipotezu (7 crteža). Deset crteža nacrtanih nakon probanja okusa potvrđuju hipotezu H1. Analizom radova koji potvrđuju hipotezu možemo vidjeti da su se djeca karakterističnije izražavala nakon probanja okusa. Hipotezu H1 ne potvrđuju sljedeći crteži: 2.a, 2.b, 3.a, 4.b, 6.a, 6.b, 7.a, 8.a, 8.b, 9.b, 10.a, 10.b, 11.a, 12.b, 13.a, 14.a, 14.b, 15.a, 15.b, 16.a, 18.a, 18.b, 19.a. Od ukupno 23 rada koja ne potvrđuju hipotezu H1 trinaest ih je nacrtano bez prethodnog probanja okusa, a deset nakon probanja okusa. Usporedbom tih crteža možemo vidjeti da se više djece izražavalo pomoću drugih simbola bez prethodnog probanja hrane. No, kako bi rezultati bili precizni i točni u krajnji rezultat su uvršteni svi radovi, a ne samo radovi analizirani u ovom radu. Detaljnom analizom svih 168 radova 93 rada je potvrdilo hipotezu, a 75 nije. Zaključak je da je hipoteza potvrđena s 55% radova. Osobno sam očekivala da će se djeca u većem postotku izražavati pomoću karakteristične hrane. No, s obzirom da im okus gorkoga nije bio poznat prije probanja okusa povezivali su ga najčešće s tabletama i sirupima koji ne spadaju u hranu. Smatram da bi bio znatno veći postotak radova s potvrđenom hipotezom da su djeca i kod prvog istraživanja znala kakav je to okus gorkoga.

Hipoteza H2 glasi: „Djeca predškolske dobi će nakon probanja okusa biti sklonija koristiti apstraktne forme u likovnom izrazu, u odnosu na karakterisitčnu hranu za pojedini okus.“ Analizom 56 parova dječjih crteža dolazimo do zaključka da niti jedan par crteža nije potvrdio hipotezu H2. Djeca su nakon probanja okusa crtala osjećaje i karakterističnu hranu, a nisu se koristila apstraktnim formama za izražavanje okusa. Smatram da su se djeca i prije i poslije probanja okusa malo izražavala pomoću apstrahtnih formi jer su bili upoznati s okusima, te su znali koja ih hrana asocira na koji okus. Promatrajući radove došla sam do zaključka da su se pomoću apstraktnih formi izražavali većinom za okus gorkoga dok nisu znali kakav je to okus. Nakon probanja okusa odmah su ga povezali s grejpom. Hipoteza očekivano nije potvrđena.

Hipoteza H3 glasi: „Djeca koriste slične boje za iste okuse.“ Analizom svih 168 radova došla sam do zaključka da je broj svih korištenih boja 10. Djeca su koristila : crvenu, plavu, žutu, zelenu, narančastu, ljubičastu, ružičastu, smeđu, sivu i crnu. Svaki okus je imao druge najkorištenije boje. U crtanju slatkog okusa najviše su koristili crvenu i smeđu boju, a zatim s dosta manjim brojem ponavljanja korištene su plava i zelena. Za okus slanoga se javljaju dvije boje kao najkorištenije, a to su plava i crna, a iza crne dolazi smeđa. Gorko je najviše crtano sa crvenom bojom, a onda sa manjim brojem ponavljanja ali približnim se pojavljuju zelena, crna i smeđa. Ostale boje imaju znatno manji broj ponavljanja. Okus kiseloga uvjerljivo ima najkorišteniju žutu boju, a na drugom mjestu sa čak osam ponavljanja manje je smeđa boja. S obzirom da svaki od okusa ima najviše četiri najponavljanije boje možemo djelomično potvrditi hipotezu H3 i reći da su se djeca izražavala sličnim bojama za iste okuse. Također možemo zaključiti da je boja koja je najčešće korištena vezana uz karakterističnu hranu. Tako je za kiselo korištena žuta zbog limuna, za gorko crvena zbog grejpa, za slatko crvena zbog bombona, a za slano je korištena plava, ali ne zbog hrane nego zbog mora. Očekivala sam da će djeca koristiti slične boje za iste okuse. Neke boje sam očekivala da će biti najkorištenije, npr. žuta- kiselo, crvena i smeđa- slatko, plava- slano, no za gorko nisam očekivala crvenu kao najkorišteniju. Smatram da je na to utjecala crvenkasta boja tekućine koju su probali. Kada bi opet provodila istraživanje koristila bih žuti grejp da usporedim hoće li tada djeca povezati gorko sa žutom bojom.

8. ZAKLJUČAK

Osnovni okusi su okusi koje osjećamo svaki puta kada nešto jedemo ili pijemo. Na to smo navikli i ne obraćamo previše pažnje na njih, a kada nas netko pita da ih opišemo, nacrtamo i slično nastane problem. Osjet okusa nije jednostavan za opisivanje riječima, te se možda lakše izraziti crtežom. No, ni crtežom nije lako objasniti što osjećamo, vidimo ili zamišljamo. Djeca koja su sudjelovala u istraživanju su bila vrlo maštovita i svako dijete se izražavalo na drugačiji način. Tako su djeca crtala hranu koja je više ili manje karakteristična za te okuse, smješke ili sebe, pića, stvari koje nas okružuju i drugo. Osjet okusa kao nevizualni likovni poticaj daje djeci priliku da se izraze na bilo koji način. Vrlo je zanimljiv za likovno izražavanje i potiče djecu na razmišljanje.

Zbog složenosti zadatka, ovo je istraživanje provedeno u skupini predškolske dobi, a ne u mlađim skupinama. Analizom radova koji su nastali u svrhu istraživanja došli smo do tri različita zaključka. Djeca su uglavnom koristila slične boje za iste okuse. Te boje su vezane za hranu koja je karakteristična za pojedine okuse. Tako su djeca povezivala npr. limun - žuto, grejp- crveno. Drugi zaključak do kojega se došlo je taj da su djeca u većini slučajeva okuse povezivala sa hranom koja je karakteristična za okuse. Djeca su većinom crtala osjećaje, hranu i pića, a okuse koje nisu poznavali (gorko) su izražavali pomoću boje i oblika.

Nevizualni likovni motivi su ponekad teški za izražavanje, no potiču maštu i slobodu. Smatram da bi ovakav oblik istraživanja trebalo provesti nekoliko puta kroz vrtićku dob kako bismo vidjeli točan napredak. U slučaju ovog istraživanja djeca se prije nisu susrela s izražavanjem osjeta okusa, te se vidjela zbunjenost kod prvog istraživanja. Već kod drugog provođenja istraživanja radovi su bili bogatiji i jasniji. Potaknuta mojim dobrim iskustvom preporučila bi svima ovaj oblik rada u bilo kojoj vrtićkoj dobi. Ovakvim istraživanjem se potiče dječja mašta i navodimo ih da razmišljaju o svakodnevim pojavama na koje inače ne obraćaju pažnju. Razgovorom o okusima djeca šire svoj riječnik jer traže od odrasle osobe nove riječi kojima bi opisali što osjećaju kada kušaju neki okus. Također kada opisuju neki okus, a da ga prethodno nisu probali vježbaju svoje prisjećanje na određene okuse. Kod ovakvih istraživanja dječja sloboda i kreativnost dolaze do izražaja i time im pokazujemo kako je cilj da se svatko individualno izražava, a ne da se koriste šablonama i shemama koje su naučili od odraslih. Ovaj

oblik rada ima razne oblike poticaja dječjeg razvoja u mnogim sferama, te zato smatram da je koristan, a ujedno i zabavan oblik pogodan za učenje i razvoj djece.

LITERATURA:

1. Belamarić, D. (1987.) Dijete i oblik. Zagreb: Školska knjiga
2. Dijete i estetski izričaji : knjiga sažetaka / Međunarodni znanstveno-stručni skup, Zadar, 13. i 14. svibnja 2011. ; [glavni urednik Robert Bacalja]. Zadar : Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, 2011.
3. Djeca i mladež u svijetu umjetnosti. Split : Filozofski fakultet Sveučilišta, Centar za interdisciplinarnu studije - Studia Mediterranea : Hrvatski pedagoško-književni zbor, Ogranak Split, 2009.
4. Dorance, S.; Guillaumond, F. 80 kreativnih likovnih radionica za odgajatelje i učitelje. Zagreb : Profil International, 2003.
5. Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike. Zagreb: Educa
6. Šencer, A. (redaktor) (1963.) Medicinska enciklopedija- Knjiga VII. Jugoslavenski Leksikografski zavod
7. Herceg, L., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010.) Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa d.d.

Članak:

Balić Šimrak, A. (2011.). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete, vrtić, obitelj, broj 62/63, 2–8. Preuzeto 7.5.2018. sa mrežnog mjesta:
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=184161

Časopisi:

1. Juratovac, Z. Okus i miris : istražimo ljudska osjetila. // Drvo znanja : enciklopedijski časopis za mladež 1 (1997), 2, str. 23-26.
2. Tenšek, S. Začinsko bilje : kakav bi okus imala hrana da nemamo ---. // Drvo znanja : enciklopedijski časopis za mladež 9 (2005), 83, str. 42-48.

